

Crne marame na vetrometinama društva - O udovicama ili o jednoj društvenoj nepravdi (2020.)

Vladimir Terzić

vladimirterzic97@yahoo.com

Diplomski studij sociologije

Filozofski fakultet

Sveučilište u Beogradu

Čika Ljubina 18-20

11 000 Beograd, Srbija

Promišljanja o udovištvu u domaćoj sociologiji ili bar u onom njenom delu nastalom u Srbiji, dugo je nedostalo. O obudovelima, odnosno o ljudima koji su se našli u situaciji udovištva, postoje malobrojni podaci¹ te mogli bismo reći da su u nauci oni često zanemareni i skrajnuti (Bobić i Dragišić Labaš, 2020). Knjiga *O udovicama ili o jednoj društvenoj nepravdi*² predstavlja raskid sa ovakvom praksom jer za predmet svog istraživanja uzima udovice. Knjiga je nastala na osnovu intervjua sa 30 udovica od kojih su 15 mirnodopske udovice, a 15 ratne udovice. Istraživanje na temelju kog je nastala ova knjiga sprovela je prof. dr Anđelka Milić koju je smrt sprečila da dobijene podatke objavi, a prof. dr Mirjana Bobić i prof. dr Slađana Dragišić Labaš analizirale su odgovore te podarile naučnoj i široj javnosti publikaciju koja je izuzetno značajna. Taj značaj i kvalitet prepoznala je Sekcija za feministička istraživanja i kritičke studije maskuliniteta koja je autorkama za ovu knjigu dala i nagradu koja nosi ime po prof. dr Anđelki Mili. Takođe, značaj prepoznaje i komisija Srpskog sociološkog društva koja je nagradu „Vojin Milić“ za najbolju sociološku knjigu u 2020. godini³ dodelila knjizi *O udovicama ili o jednoj društvenoj nepravdi*.

Vizuelni identitet ove knjige više nego je prikladan. Na koricama je fotografija zatamljene žene koja vrišti pod prozirnim omotačem, ne vidimo je u potpunosti i ne čujemo je najjasnije, a njen glas prenose i analiziraju autorke.

Kada je reč o samom sadržaju knjige, tekst je podeljen u 7 poglavlja kroz koja se vešto prepliću perspektive sociologije, socijalne demografije, antropologije, socijalne psihijatrije, socijalne psihologije i rodni studija. U predgovoru čitalac/čitateljka upoznaje se sa načinom kako je knjiga nastala i ko je sve učestvovao u njenom nastanku. Autorke ističu važnost trenutka u kom je deo knjige napisan, radi se o periodu policijskog časa koji je uveden kao mera u borbi protiv koronavirusa, što je uticalo i na smanjenje kontakta sa drugim ljudima, promenilo je našu svakodnevicu i gurnulo nas u „novu normalnost“. Iskustvo fizičke, ali i socijalne distance do koje je došlo u određenoj meri, mogu nam olakšati razumevanje iskustava udovica (Bobić i Dragišić Labaš, 2020:13).

U drugom poglavlju profesorke nas upoznaju sa najvažnijim promenama kada je o porodici reč, a koje se odvijaju u periodu postsocijalističke transformacije i posebno ističu ulogu rodni razlika u udovištvu. Posledica rodni razlika ovde se ogleda kao veći

¹ Ovde bi trebalo pomenuti radove Jednoroditeljske porodice u Srbiji: sociološka studija čije autorke i autor su prof. dr. Smiljka Tomanović, prof. dr Milana Ljubičić i doc. dr Dragan Stanojević, kao i istraživanje Sami roditelji na Zapadnom Balkanu dr. Marine Blagojević Hjuson, u kojima su istraživana iskustva samih roditelja bez obzira na to kako su njihove porodice opredeljenja postale jednoroditeljske porodice zbog čega je u ovim knjigama reč, osim o udovicama i udovcima, reč i o razvedenima, ali i onima koji su se odlučili da budu sami roditelji.

² Knjigu je u PDF obliku moguće besplatno preuzeti na linku: <https://isi.f.bg.ac.rs/wp-content/uploads/2020/08/O-udovicama-Bobic-Dragisic-Labas-Tabak.pdf>

³ Srpsko sociološko društvo je ovu nagradu za 2020. godinu dodelilo dvema knjigama, već pomenutoj knjizi profesorki Bobić i Dragišić Labaš, ali i prof. dr Milani Ljubičić za knjigu Nasilje djece nad roditeljima.

broj žena i kao postojanje većih mogućnosti za obudovele muškarce da ponovo sklope brak. Autorke skreću pažnju da na ovaj stresni životni događaj ne reaguju svi jednako već da reakcija zavisi od faktora ličnosti i faktora sredine (Bobić i Dragišić Labaš, 2020: 19).

Sledeće poglavlje govori o sociodemografskom profilu udovica u Srbiji danas. Izneti podaci sa popisa stanovništva pokazuju da je danas veći broj obudovelih, nego tokom pretposlednje decenije 20. veka. Udovištvo ima nešto veći udio kod niže obrazovanih što je posledica lošijeg kvaliteta života i nižeg životnog standarda (Bobić i Dragišić Labaš, 2020). Takođe, udovištvo je češće unutar starije populacije, dakle posle 65. godine života.

Četvrto i peto poglavlje upoznaju nas bliže sa metodom utemeljene teorije. Metod utemeljene teorije poseban je tip kvalitativnog pristupa, služi za prikupljanje i analizu empirijskih podataka. U ovom delu prikazane su i prednosti upotrebe ovakvog metoda, ali i pojedini nedostaci. Ovde se поблиže upoznajemo sa samim uzorkom koji čini 30 udovica (15 ratnih i 15 mirnodopskih) koje su u trenutku istraživanja živеле u Beogradu. Razgovori su snimani i kasnije transkribovani, a kreirana iskustvena evidencija zauzima preko 500 strana teksta. U istraživanju korišćen je uzorak grudve snega, dakle formiran je uzorak putem ličnih kontakata. U uzorku ratnih udovica vidimo da su one uglavnom nižeg (6) i srednjeg (6) obrazovanja, a svega njih tri su visokoobrazovane. Navedene udovice postale su udovice uglavnom u dobi od 18-29 (8), zatim u uzrastu od 30-39 (7) i samo jedna starosti 40-55 godina. Situacija kod mirnodopskih udovica nešto je povoljnija. Prosečna starost kada su se obrele u ulozi udovice je 43,5 godina (za ratne je 31,6). Tekst u nastavku pruža informacije o sastavu porodica obe grupe udovica, zaposlenosti i njihovom materijalnom položaju.

Šesto poglavlje je podeljeno u dva odeljka: (1) deo o mirnodopskim udovicama koje postaju udovice nakon kraće ili duže bolesti supruga te (2) deo o ratnim udovicama čiji muževi su stradali u ratovima tokom poslednje decenije 20. veka. Prikazano je njihovo suočavanje sa smrću supruga, njihove strategije prevazilaženja stresa, odnos sa muževljevom porodicom, značaj socijalnog kapitala, društveni pritisak i (za)date norme, reorganizovanje porodice, promena u hijerarhiji, samožrtvovanje, prisustvo/odsustvo institucionalne pomoći te planovi za budućnost. Šesto poglavlje pruža nam uvide u razlike između ove dve grupe udovica, ali ukazuje i na neke razlike unutar ovih grupa.

Poslednji deo knjige ostavljen je za zaključna razmatranja i isticanje najvažnijih nalaza istraživanja. Autorke knjigu odlučuju da završe što je optimističnije moguće. Emancipaciju i oslobođenje žena koje su uspele da se izbore sa ograničenjima, patrijarhalnim strukturama i očekivanjima, odsustvom ili nedovoljnom podrškom (bilo da je ona institucionalna ili preko mreža srodnika i prijatelja) prof. Bobić i prof. Dragišić Labaš apostrofirale su i kao dobre krajnje ishode (Bobić i Dragišić Labaš, 2020).

Knjigom *O udovicama ili o jednoj društvenoj nepravdi* postavljeni su temelji za dalja istraživanja o ovoj temi. Pluralnost perspektiva, posebno urođnjavanje pitanja obudovelosti, omogućuje dublje i šire sagledavanje proučavane pojave. Iako upotreba kvalitativnog

metoda i malog uzorka iziskuje probleme, u ovom slučaju u potpunosti je opravdana. S obzirom na to da je knjiga doprela do šire javnosti, ima potencijal da menja sliku koja postoji o udovicama, ali i da bude deo borbe za bolju institucionalnu podršku i bolje mere praktične politike.

Literatura

Bobić, M. i Dragišić Labaš, S. (2020). O udovicama ili o jednoj društvenoj nepravdi. Beograd: Institut za sociološka istraživanja